

Vysloužilová, Dagmar

## Sur a tři svatby : úloha piva při udmurtských přechodových rituálech

*Studia historica Brunensia*. 2023, vol. 70, iss. 2, pp. 117-137

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2023-2-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79230>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20240118

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

# Sur a tři svatby: úloha piva při udmurtských přechodových rituálech

## Sur and the Three Weddings: The role of beer during Udmurt rites of passage

Dagmar Vysloužilová / [vyslouzilova@phil.muni.cz](mailto:vyslouzilova@phil.muni.cz)

Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

### Abstract

This essay is an analysis of the ceremonial functions of beer in the Three Weddings, which are Udmurt rites of passage. Udmurt religion and ceremonial culture is a well-preserved and flourishing facet of folk religiosity. The consumption of specific alcoholic beverages, such as beer, is an integral component of their ceremonial culture. Beer served a dual purpose in this context: it acted as a stimulant for participants and created a spiritual connection with the worlds of ancestors and deities.

### Keywords

Udmurts – Finno-Ugrians – rites of passage – traditional drinks – beer

„Klestí si pivo, co kulturní nápoj, cestu každým směrem.“<sup>41</sup>

## Nápoje jako podklad pro historické bádání?

Povědomí o pivu jakožto kulturním nápoji, který poskytuje mnohem více než jen požitek z jeho konzumace, postupně narůstá od druhé poloviny 19. století. Na potřebu „*stopovat nejnovější nálezy a na ně se vztahující literární práce*“<sup>42</sup> upozornil již časopis *Kvas* v roce 1874. V posledních desetiletích zaznamenáváme spolu s rostoucí popularitou piva, které se šíří i do oblastí, kde doposud dominovaly jiné tradiční nápoje, zvýšený zájem o tento nápoj i mezi historiky. Fenomén piva, jenž prostupuje hranice států a spojuje rozdílné civilizace, se v rychle se globalizujícím světě stává prvkem sjednocujícím národy a skupiny lidí. Jak je ovšem možné využít pivo či jiný nápoj jako podklad pro historické bádání?

Nedávná publikace Noëlle Phillips<sup>3</sup> připomněla propojenost piva s prostředím středověké Evropy, v němž současná americko-kanadská civilizace hledá ztracené kořeny a pátrá pro zapomenutých odkazech svých předchůdců. Existují však i národy, které si uchovaly pivní tradice spojené s vírou předků a tradiční rituální role tohoto nápoje se kontinuálně vyvíjí po staletí. Mezi tyto národy patří i Udmurti (zastarale Voťjaci),<sup>4</sup> jimž je věnován tento příspěvek. Jedná se o jeden z ugrofinských národů žijících na východě evropské části Ruské federace.<sup>5</sup> Ačkoliv se v udmurtské kultuře využívaly během rituálů i jiné alkoholické nápoje, zejména destiláty a víno, jedná se o nepůvodní druhy, které byly postupně včleňovány do udmurtských tradic pod vlivem ruské kolonizace a nucené christianizace od poloviny 16. století.<sup>6</sup> Původním obřadním nápojem Udmurtů i sousedních ugrofinských národů v Povolží bylo pivo a slabě alkoholické nápoje na bázi medu. Využití piva při obřadech tudíž nese také etnografické rysy, vyděluje Ugrofiny mezi ostatními národy podél Volhy a poukazuje na jejich sounáležitost a společné tradice.<sup>7</sup>

Studie věnující se problematice uralských národů jsou definovány specifickou pramenovou základnou, která zahrnuje minimum písemných pramenů. Existující zmínky o ná-

1 *Rozhledy v pivovarnictví* (1874), s. 102.

2 Tamtéž.

3 Problematika obrazného návratu severoamerické civilizace domů k „*starému dobrému anglickému pivu*“ a jeho hodnotám je nejjasněji nastíněna v úvodní kapitole PHILLIPS (2020), s. 1–19.

4 Přestože většina současných Udmurtů vyznává pravoslaví, tradiční pohanská víra se i v současnosti promítá do jejich každodenního života. Religiózní praktiky Udmurtů tak představují příklad náboženského synkretismu, v němž se prolínají a splývají prvky více náboženství. Pro historii koexistence křesťanství a tradičního kultu srov. KOREPANOVA (2011).

5 Pro komplexnější přehled o udmurtském národě výběrově např. ATAMANOV (2017); PIMENOV (1993); VLADYKIN–CHRISTOLJUBOVA (2008) a předcházející vydání VLADYKIN–CHRISTOLJUBOVA (1997). Pro počátky evropské ugrofinistiky a zájmu o permské národy podrobněji srov. MUNKÁCSI (1952).

6 Etymologický aspekt názvů alkoholických nápojů spolu s jejich následným začleňováním zpracoval nejnověji KEL'MAKOV (2019).

7 Jednu z prvních obecných studií o sjednocujícím ugrofinském aspektu konzumace a výroby piva nastínila N. V. Borlukova ještě na konci minulého století. Srov. BORLUKOVA (1997).

rodech v této oblasti pak obvykle pocházejí od vnějších pozorovatelů<sup>8</sup>, kteří se s ugrofinskými národy setkali. Absenci pramenů o Udmurtech je možné vysvětlit následujícími třemi faktory: První příčinu představuje značná odlehlost a nepřístupnost území, jež se nacházelo příliš daleko od ruských center vzdělanosti a dobové prameny se o něm mohly zmiňovat pouze útržkovitě. Druhým důvodem je vlastní udmurtská mentalita: od počátku ruské kolonizace v 16. století Udmurti jen velmi neochotně komunikovali s cizinci a obvykle se před nimi schovávali. Obtížné navazování styků s jinými národy a etnickými skupinami je vysvětlováno jejich ostýchavostí a bojácností, jež jsou brány za jednu z klíčových charakteristik udmurtské a obecně ugrofinské mentality.<sup>9</sup> Třetím hlavním důvodem nedostatku písemných pramenů je negramotnost udmurtského obyvatelstva, která bránila růstu vzdělanosti a rozvoji udmurtské historiografie: ještě na počátku 20. století přes 90% populace neumělo číst a psát.<sup>10</sup>

Díky velmi silné tradici ústní kultury a již zmíněnému faktoru odlehlosti se udmurtská kultura plně nepoddala vlivům okolních slovanských a turkických národů a uchovala si alespoň částečně svůj původní ráz. Absence klasických zápisů v kronikách či diplomatických materiálech tak přímo vyzývá k využití méně ortodoxních metod historického bádání a propojení více vědeckých disciplín. Ruští badatelé, kteří jsou autory většiny vědeckých prací o Udmurtech, si nápojové kultury poprvé výrazně povšimli v roce 1999 na III. Kongresu ruských etnografů a antropologů. Ve výsledném sborníku<sup>11</sup> již jednoznačně zazněla myšlenka, že způsoby přípravy jednotlivých pokrmů a nápojů, jejich role při obřadech a také etika stolování jsou těsně spojeny s etnickou historií konkrétních národů. Prvně se zde také objevuje teorie o konzervativnosti a neměnnosti nápojů, jež se na rozdíl od jiných oblastí materiální kultury měnily jen velmi pomalu. Konzervativnost nápojových tradic také umožňuje zvýraznit národní specifika a odlišnosti, které se v jiných sférách nedochovaly či jsou značně ovlivněny sousedními státy.<sup>12</sup> Mezinárodní etnografické sympozium konané přímo v Udmurtsku v roce 2018<sup>13</sup> bylo již podrobněji zaměřeno na roli nápojů v ugrofinské kultuře, od tohoto roku je možné sledovat rostoucí zájem o výzkum nápojové kultury, který reflektuje i tento příspěvek.

8 Srov. např. LOVJAGIN (ed.) (2003) a ŠEMJAKIN (ed.) (1867).

9 Klíčovou publikací pro výzkum psychických vlastností v ugrofinském prostředí se stala monografie A. N. Petrova rozšiřující povědomí o konceptu dějin mentalit a důležitosti jeho zkoumání pro historii. Srov. PETROV (2002). Erbina Nikitinová dokumentuje udmurtský charakter následovně: „Udmurti jsou od přírody velmi mírumilovní a kvůli jejich traumatizujícím vztahům se sousedními národy se u nich rozvinula ostražitost a nedůvěra ke všemu cizímu.“ Srov. NIKITINA (2015), s. 117. Vztah Udmurtů k okolním národům, které byly od počátku početnější a silnější, dokumentuje udmurtské přísloví, prvně zachycené během etnografických expedic v 19. století: „Tatar je jako vlk, Rus je jako medvěd. Udmurt je jeřábek.“ Srov. BECHTEREV (1880), s. 642.

10 BALLYBERDIN (2005), s. 27.

11 ARUTJUNOV-VORONINA (edd.) (2001).

12 ARUTJUNOV (2001), s. 10–11.

13 Výsledkem daného sympozia byla kolektivní monografie pod vedením Jeleny Vasil'jevny Popovové, do níž přispěla většina současných badatelů zkoumajících kulturní nápoje v oblasti Povolží včetně několika zahraničních expertů. Srov. POPOVA (ed.) (2019a).

Přestože již byla vydána řada studií věnujících se konkrétním momentům pivní historie,<sup>14</sup> nikdo až doposud nespojil roli piva v rituální kultuře s jiným fenoménem obřadního života Udmurtů: sociálně-duchovním *komplexem tří svateb*. Tyto hlavní události v životě každého Udmurta (narození, svatba a smrt) jsou všechny chápány jako obrazné svatby. Během první z nich (*nuny šuan*, dosl. z udm. „svatba novorozeněte“) dochází k rituálnímu sňatku mezi narozeným dítětem a pozemským světem, do něhož bylo po porodu uvedeno. Středobodem života byla pro Udmurty vlastní svatba (udm. *šuan*), během níž došlo ke spojení dvou rodin a dvou jedinců. Na konci životní cesty Udmurta čekala *myddorin šuan* (dosl. z udm. „svatba naruby“), vstup do věčného svazku se zemí, s hlínou, do níž se člověk navrátil. Všechny tři svatby představují moment přechodu do jiného světa, který je doprovázen řadou rituálů a obřadů, při nichž jsou zváni na pomoc předkové a božstva. Při komunikaci mezi světy sloužil jako prostředník alkoholický nápoj umožňující pozměnit vědomí a vnímání okolí. Tento příspěvek je zaměřený na specifika užití piva během tří svateb. Na základě analýzy průběhu rituálů je cílem zdokumentovat zásadní úlohy tohoto nápoje v udmurtské kultuře a zodpovědět následující otázky: *Jaké konkrétní funkce má pivo během obřadů?* Je možné vyčlenit opakující se rysy společné všem třem svadbám spojené s pivem? Analogické otázky jsou směřovány na odlišnosti daných tří rituálů: Mění se chování Udmurtů při třetí svatbě, v jejímž centru je narozdíl od předcházejících dvou zemřelá osoba? Projevují se nějaké změny ve skladbě účastníků rituálů, či se jedná o konzistentní skupinu? Na tři svatby je nahlíženo v chronologickém pořádku, který koresponduje s cyklem lidského života od narození až do posledních okamžiků. Komplex tří svateb podtrhuje tuto cykličnost a reprezentuje věčný pohyb a koloběh života, který pokračuje po smrti.

## Svatba novorozeněte

Přestože původní udmurtský název první svatby *nuny šuan* (*нумы сюан*) nás přivádí k myšlence, že se jedná o rituál spojený s okamžikem porodu a prvními minutami života novorozeněte, odehrává se až o několik týdnů později. Jak ukazuje výzkum Nikolaje Anisimova,<sup>15</sup> neexistuje přesný časový úsek, kdy by se měl po narození konat *nuny šuan*,<sup>16</sup> můžeme však podotknout, že se až na výjimky jedná o prodlevu delší než měsíc, kterou můžeme srovnat s obdobím šestinedělí. První týdny života byl novorozenec spolu s matkou oddělen od zbytku rodiny a obyvatel vesnice, rodička trávila tyto týdny v *munčo*

14 Kromě již zmíněných publikací patří mezi nejpřínosnější studie R. R. Sadikova a kolektivní práce T. G. Vladykinové a G. A. Gluchovové. Srov. SADIKOV (2018); VLADYKINA–GLUCHOVA (2014) a VLADYKINA–GLUCHOVA (2015).

15 Výzkum Nikolaje Anisimova představuje výsledek mnohaletého sběru etnografických materiálů, kromě dané publikace pro téma svatby novorozeněte srov. ISMURATOV–PROKOPEV (2004), LEBEDĚVA (2016).

16 Komunikační kanály mezi pozemským světem a říší zemřelých udmurtsko-estonský folklorista Nikolaj Anisimov zkoumal v rámci své disertační práce, která byla v roce 2017 vydána i jako samostatná monografie. Cit. podle ANISIMOV (2017), s. 123.

(*мынчо*)<sup>17</sup> spolu s porodní bábou, s jejíž pomocí přivedla dítě na svět. Po uplynutí této kritické doby spojené se značným rizikem úmrtí dítěte či matky, bylo možné zahájit proces iniciace dalšího člena rodiny a oslavit příchod nového člověka.<sup>18</sup> Do domu, kde se dítě narodilo, postupně přichází většina obyvatel, aby oslavili narození dítěte a vyjádřili sociální a psychickou podporu jeho rodičům. Každý z příchozích přináší vybrané rituální pokrmy a nápoje, jejich výčet se často mění v závislosti na lokálních a rodových zvyklostech.<sup>19</sup> Mezi nápoji figuruje pivo, *kumyška* (*кумышка*)<sup>20</sup> a rozšířený je také kvas.<sup>21</sup>

Iniciátorem rituálu bývá nejstarší členka domácnosti.<sup>22</sup> Tento výběr není náhodný, můžeme zde vysledovat prvky hluboce zakořeněné úcty ke starším, jenž je typická pro řadu národů včetně ugrofinských.<sup>23</sup> Tato žena má také vzhledem k rozšířenému a podporovanému modelu vícečetných rodin<sup>24</sup> vlastní bohatou zkušenost s mateřstvím. Hosté se před začátkem obřadu scházejí kolem stolu se svátečními pokrmy. Rituál zahajuje nejstarší žena modlitbou, při níž drží v rukou misku s kaší. Ve jménu dítěte, jež doposud nezískalo jméno, prosí nejvyššího boha Inmara, aby mu dopřál dlouhý život bez nemocí a neštěstí. Následuje druhá modlitba, při níž tato průvodkyně novorozeného nalévá pivo do nádoby a umísťuje ji na roh stolu co nejbližší kultovním předmětům spojeným s rodovými ochránci. Vedle ní pokládá také lžíci. První sklenice je vždy věnována památce zemřelých předků, po dokončení modlitby se žena napije a podává ve směru hodinových ručiček nádobu ostatním účastníkům obřadu.<sup>25</sup> Každý z přítomných zmiňuje jméno některého předka a žádá jej, „*aby na dítě dohlížel, aby mu dopřál štěstí, aby mu pomáhal vyrůst a zesílit.*“<sup>26</sup> Po ukončení společné modlitby hosté zasedají ke stolu a společně snědí připravené pokrmy.

Ačkoliv se v Povolží vydělovaly pozemky pouze pro mužské potomky, udmurtská kultura na rozdíl od mnohých neupřednostňovala syny před dcerami, což se odráží i v identickém průběhu rituálu *nuny šuan* pro obě pohlaví. Po tomto obřadu se dítě proměňuje

17 *Munčo* (dial. *minčo*) je udmurtský výraz pro baňu (saunu). Obvykle dřevěné stavby se budovaly společně pro několik rodin, které je potom dohromady používaly. Kromě ryze praktického účelu dodržování osobní hygieny bylo munčo rituálním a posvátným místem, napřímo spojeným se světem zemřelých. Do baňi se uchylovaly ženy, aby tam porodily a poté se obřadně očistily, jednalo se také o místo, kam byli ukládáni nemocní, aby nenakazili zbytek rodiny. Pro sledované ugrofinské prostředí přináší nejúplnější přehled o této tematice NIKONOVA–KANDRINA (2013).

18 CHRISTOLJUBOVA (1984), s. 68.

19 Pokud jsou známa konkrétní místa a lokality, které jsou spojené s rituály, uvádíme je v dané studii. Ve většině případů však bližší geografické určení není uvedeno.

20 Pod výrazem *kumyška* rozumíme doma připravovanou udmurtskou pálenku neobsahující cukr, která se vyrábí ze směsi „*mouky, brambor, případně řepy.*“ Srov. RETISH (2016), s. 143. V udmurtštině existuje několik výrazů pro tuto pálenku. Kromě výrazu *kumyška*, který je pravděpodobně přejatý z ruského výrazu „*kumišja*“ („opíjet se“), existuje v jižních dialektech udmurtštiny výraz „*araky*“ (аракы). Podrobněji srov. PISLEGIN–ČURAKOV (2019), s. 182.

21 VLADYKIN–CHRISTOLJUBOVA (2008), s. 95.

22 TROFIMOVA (1992), s. 57.

23 HAJDU (1985), s. 187.

24 Vztah Udmurtů k dětem přiléhavě charakterizuje přísloví „*Jedno dítě ještě není dítě, dvě děti jsou jen polovina, tři už jsou jedno celé.*“ Cit. podle BOGOMOLOVA (ed.) (2005), s. 143.

25 ANISIMOV (2017), s. 123.

26 TROFIMOVA (1992), s. 57.

z ryze „biologické bytosti“<sup>27</sup> v bytost sociální. Kromě jasně patrné iniciační funkce rituálu, jehož cílem je zařadit nového obyvatele do stávající společnosti, („pokřtít jej“), vydělit mu místo a také vlastní jméno, se novorozenec během *nuny šuan* začleňuje i do společnosti zemřelých předchůdců. První modlitba pronesená k předkům odráží jejich klíčové místo v pozemském životě lidí. Bez jejich pomoci by dítě nemohlo vyrůst a stát se plnohodnotným členem rodiny, rodu a obce, což plně koresponduje s představou Udmurtů o kosmickém stromu světa (*arbor mundi*), spojujícím tři světy.<sup>28</sup> Zemřelí předkové a božstva obývající nejnižší svět záhrobí představují kořeny, z nichž vyrůstá nový život a které také slouží jako pevná kotva pro svět živých. Samotný rituál *nuny šuan* je možné rozdělit do dvou rovin, rituálně-symbolické a sociálně-emocionální. Pivo či jiný alkoholický nápoj vystupuje v obou těchto částech. Obřadní popíjení piva doprovází modlitby, tance a písně umožňující propojit dva světy prostřednictvím navázání dialogu s předky. Nezbytnou součástí tohoto obřadu je také rituální obětování piva a kaše, typické i pro řadu jiných udmurtských rituálů,<sup>29</sup> s cílem zajistit a uchovat plodnost v rodině novorozeněte. Akcentování fertility je ještě umocněno přítomností žen v produktivním věku, které jednak dodávají ženskou energii matce dítěte a zároveň nabírají sílu pro budoucí mateřství. Po ukončení duchovní části rituálu následuje společná zábava, v níž opět vystupuje pivo coby nástroj pro zlepšení komunikace mezi účastníky hostiny a udržovatel dobré nálady.

V roli nápoje, který nejstarší žena nalévá, figuruje i víno či *kumyška*. Pro Udmurty je víno nápojem s krátkou tradicí, které do oblasti přinesli Rusové coby nedílnou součást eucharistie.<sup>30</sup> Vzhledem ke klimatickým podmínkám Udmurtska je pěstování vinné révy takřka nemožné a víno je třeba dovážet z teplejších oblastí na jihu. Luxusní víno se tak stalo symbolem bohatství a prestiže, již si mohly dovolit pouze nejbohatší vrstvy kupeckých rodin z městského prostředí. Chudé rodiny zemědělců a řemeslníků, k nimž patřila většina Udmurtů až do poloviny minulého století, se však také chtěly dotknout tohoto drahocenného zboží a nazývaly vínem jakýkoliv nápoj na bázi chmelu. Víno, které nacházíme v mnohých udmurtských písních, je tak nejčastěji pivo či medovina.<sup>31</sup> Lihoviny, ať už vodka či udmurtská samohonka *kumyška*, se objevily také poměrně nedávno a jsou spojeny s ruskou a tatarskou kulturou. Nehledě na fakt, že během 20. století zejména vodka vytlačila tradiční pivo z postavení dominantního obřadního nápoje, kořeny rituálu jsou spojeny s pivem.

## Svatba

Za centrálního událost v životě Udmurta můžeme považovat tradiční vesnickou svatbu *šuan (craan)*. Význam a specifické postavení svatebního rituálu dokládá i komplikovaná

27 VÍNOKUROVA (2011), s. 67.

28 ŠUTOVA (2011), s. 64.

29 Pro obětování obřadních pokrmů a piva během ostatních udmurtských rituálů, které nemají přímou spojitost s třemi svatbami srov. VYSLOUŽILOVÁ (2021).

30 ŠUMILOV (2001), s. 87.

31 VLADYKINA (2019), s. 143.



struktura obřadu,<sup>32</sup> který se skládá z mnoha dílčích částí a začíná několik měsíců před samotným uzavřením sňatku. Pivo se vyskytuje nejenom ve všech fázích svatebního obřadu, ale nacházíme jej i v označení dvou nejhodnějších období, kdy Udmurti pořádají svatební hostiny: době vánočních svátků a konce roku, jíž v udmurtském kalendáři odpovídá svátek *Tolsur*<sup>33</sup> (*Толсур*, dosl. z udm. „zimní pivo“) a letní slavnosti *Kuarsur* (*Кыарсур*, dosl. z udm. „pivo na počest zelených listů/zeleně“), jejímž ekvivalentem je křesťanský svátek Nejsvětější Trojice.<sup>34</sup> Doba letního a zimního slunovratu, po níž následovaly oba zmíněné svátky, je označována jako „období svateb“.<sup>35</sup> Snaha uzavřít manželství při *Tolsuru* či *Kuarsuru* se odráží také v lidovém pořekadle, které dívkám na vdávání radilo: „*Jestli se vdáš v tuto dobu, tvoje manželství bude šťastné.*“<sup>36</sup> Pronikání výrazu *sur* (*сур*, dosl. z udm. „pivo“) do konkrétních označení svátků je spojeno s fenoménem slavnosti jako hostiny<sup>37</sup>: Udmurti slovesa „jíst“ (*ščiyny*, *циныны*) a „pít“ (*juyny*, *юныны*) chápou jako synonyma pro „slavit, oslavovat“. Žádný svátek se neobešel bez bohatě prostřených stolů a hojného popíjení. Pivo představuje výrazný atribut zimního *Tolsuru* a letního *Kuarsuru* a je v představách Udmurtů tak těsně spojené s těmito svátky, že si prokrestilo cestu až do jejich názvu.

Až do první poloviny 20. století bylo mezi Udmurty běžné, že sňatek dohodli rodiče budoucího ženicha a nevěsty a mladá dvojice do něj nezasahovala. Proces námluv začínal obvykle ženichův otec (v případě, že syn vyrůstal bez otce jej mohl zastoupit některý z mužských příbuzných náležitě vysokého věku, případně matka), který po získání předběžného souhlasu nevěstiných rodičů navštívil jejich dům a přinesl první z řady darů, džbánek s pivem.<sup>38</sup> Následující část námluv, v níž spolu obě strany hovoří o společné budoucnosti svých dětí, domlouvají podmínky svatby a zároveň u toho popíjejí alkohol, Udmurti označují jako *nyl ščekтаны* (*ныл сектаны*, dosl. z udm. „zapíjení dívky“).<sup>39</sup> Průběh této diskuze se řídí pevně danými pravidly, podle dobrých mravů bylo potřeba několikrát odmítnout nabídku provdat dceru za vybraného mladíka a nepřijmout nabízené dárky. Výsledek těchto besed byl však až na výjimky vždy pozitivní a obě rodiny se dohodly. Budoucí nevěsta poté dostala od ženichovy rodiny šátek (*kyšet*, *кышет*), kterým si musela od svatby na veřejnosti zakrývat vlasy.<sup>40</sup> Obdarování nevěsty je rovněž spojeno s konzumací piva. Tato část obřadu nese název *kyšet juon* (*кышет юон*, dosl. z udm. „zapíjení šátku, šátkový hodokvas“) a rodiče nevěsty a ženicha během něj společně zapíjejí úspěšné zakončení námluv.

V průběhu svatebních příprav nevěstina rodina uspořádala pro svou dceru *děvičnik* (*девичник*), symbolickou rozlučku s životem svobodné dívky. Obřadu se kromě její

32 NURIJEVA (2016), s. 101.

33 Kromě názvu svátku a období, kdy se slaví, je *Tolsur* v udmurtštině výrazem pro měsíc prosinec.

34 VLADYKINA–GLUCHOVA–PANINA (2017), s. 156.

35 VLADYKIN (1994), s. 195.

36 VLADYKINA–GLUCHOVA–PANINA (2017), s. 156.

37 Fenomén „slavnost coby hostina“ je představen ve dvou nedávných studiích T. G. Vladykinové. Srov. VLADYKINA (2020) a VLADYKINA (2019).

38 POPOVA (2014), s. 37–38.

39 ŠUTOVA (2018a), s. 69.

40 KOSAREVA (2000), s. 82.



rodiny účastnily i blízké přítelkyně a další děvčata připravená se brzy provdat. Otec nevěsty podal dceři džbán s pivem, do něhož předtím vložil jednu stříbrnou minci. Dívka musela dopít pivo až do dna, drobný peníz si poté uchovala jako rituální část svého budoucího věna. Další džbán, který taktéž obsahoval minci, nabídla nevěstě její matka, tentokrát dívka nevypila celý obsah, jen přitiskla nádobu ke rtům a podala jí dívce stojící po její levé ruce. Obdobně jako při *nuny šuan* zde nádoba s pivem koluje mezi účastníky rituálu po směru hodinových ručiček, každá z přítomných dívek upila trochu piva a předala džbán dále. Minci si ponechala dívka, která dopila poslední doušek.<sup>41</sup> Spojení piva, mincí a svátků zasvěcených mladým ženám, nacházíme v podzimní udmurtské slavnosti *Nyl sur* (*Ныл сур*, dosl. z udm. „dívčí pivo“) odehrávající se po ukončení letních zemědělských prací. Obřad směřoval k tomu, aby každý svobodný obyvatel našel protějšek alespoň pro tento večer, proto se pořádající snažili přizvat stejný počet dívek a chlapců. Na tento svátek byla pozvána všechna vesnická mládež a také obyvatelé sousedních obcí, aby se rozšířil okruh potenciálních partnerů.<sup>42</sup> Účastníci se scházeli kolem prostřeného stolu, před vchodem do místnosti na ně čekaly dívky se džbánem piva, které pro tuto příležitost samy uvařily. Hosté jim potom dávali peníze, jež mohly dívky následně použít pro přípravu vlastní svatby či jako součást věna.<sup>43</sup> Ke snaze motivovat účastníky obřadu k darování mincí na svatbu přispívaly i speciální veselé písně, v nichž se pozvaní muzikanti vysmívali lakomcům a vlebili štedrost. Zapojení mladých žen do vaření piva a následných rituálů ještě umocňuje fakt, že přípravou piva i jiných alkoholických nápojů byly u Udmurtů pověřeny výhradně ženy. Možnost nabídnout mladíkům vlastní pivo byla pro dívky vítanou a také vzácnou příležitostí dokázat celé vesnici, že jsou připraveny se vdát, vést domácnost a přijmout povinnosti vyplývající z role manželky.<sup>44</sup> Schopnost uvařit dobré pivo a *kumyšku* byla v minulosti mezi Udmurty značně ceněna,<sup>45</sup> i v současnosti se jedná o vítaný aspekt.

Do rituálů odehrávajících se během svatebního dne se zřetelně promítají lokální rozdíly a rodová specifika jednotlivých udmurtských společenství. Odlišnosti pronikají i do využití piva při různých fázích svatebního obřadu. Udmurti žijící na území sousední republiky Tatarstán tradičně zahajovali den uzavření manželství hrou na schovávanou a únosem nevěsty, která se ukryla před svými příbuznými a čekala, dokud ji někdo nenajde. Poté všem nabídla sklenici piva, první z nich podle obyčeje patřila jejímu tchánovi.<sup>46</sup> Ve hře na schovávanou se kromě elementu hry a veselí skrývá i snaha zmást zlé duchy, aby nepronásledovali novomanžele na jejich cestě životem. Značná pozornost je věnována také koním, kteří táhnou svatební povoz. Příslušníci rodové skupiny *Möňja* (*Мөнья*)<sup>47</sup> v den svatby přivádějí koně do nevěstina domu, kde mladá žena napojí zvířata

41 POPOVA (1998), s. 127.

42 KONDRATJEVA (2019), s. 226.

43 Tamtéž.

44 BORLUKOVA (1995), s. 290.

45 Akcent na umění uvařit kumyšku zdůrazňuje např. NIKIŠENKOV (1999), s. 68.

46 DOLGANOVA-MOROZOV (2002), s. 44.

47 Udmurti se dělí na několik desítek rodových skupin, tzv. *vyžy* (*выжы*), jejichž názvy jsou spojeny se jmény duchů-ochránců (udm. *voršud*, *воршуд*). Často se jedná o různá zvířata či ptáky, např. vyžy *Koňga* (udm.

pivem a pohostí rituálními pokrmy,<sup>48</sup> zejména kaší a *tabani* (табани)<sup>49</sup>. Hostina probíhá na několika místech, včetně stavení obou novomanželů. Před odjezdem do nového domu k ženichovi se nevěsta loučí se svými rodiči a širší rodinou. Podruhé od nich dostává stříbrné mince a také obřadně upíjí z nádob s pivem, jež jí podává nejprve matka a poté i další příbuzné ženy. Tohoto obřadu se účastnili i ženichovi rodiče, kteří přijímali pohostění od otce a matky nevěsty, společně si také připíjejí pivem a samohonkou.<sup>50</sup> Průvod se po úvodní části slavnosti odebrává do ženichova domu, kde jsou novomanželé přivítáni chlebem,<sup>51</sup> jenž je považován za nejposvátnější udmurtské jídlo,<sup>52</sup> máslem a pivem. Máslo coby vzácná lahůdka a dochucovadlo rituální kaše<sup>53</sup> navazuje na svou roli při svatbě novorozeněte. Během *nuny šuan* rodina hostí příchozí chlebem a kaší s máslem, kostka másla je také na stole po celou dobu hostiny jakožto symbol budoucího šťastného života v hojnosti. Poté, co je obřadní část svatebního obřadu ukončena, nastává všeobecné veselí, hosté tancují, zpívají a společně konzumují připravené pokrmy. Z nápojů nechybí pivo a samohonka, jimiž si připíjejí na blaho novomanželů.<sup>54</sup> Oproti první svatbě se kruh účastníků rituálu ještě rozšiřuje, zatímco narození dítěte oslavuje především nejbližší rodina a většina hostů žije v jedné vesnici, na *šuan* přijíždí i obyvatelé sousedních a vzdálenějších obcí podle toho, jestli nevěsta pocházela z blízkého okolí či nikoliv.

Pivo při svatebních rituálech provází ženicha a nevěstu po dobu několika měsíců. S ohledem na ustálené pravidlo, že výběr partnera je volbou rodičů a mladí lidé se mnohdy před svatbou nikdy neviděli, můžeme prohlásit, že tento nápoj doprovází dvojici od počátku jejich vztahu, kdy jejich rodiny začínají přemýšlet o výhodnosti jejich svazku, po okamžik vstupu do manželství. Podobně jako při *nuny šuan* i zde pivo vystupuje ve své prvotní roli alkoholického nápoje, který podporuje všeobecné nadšení a zesiluje komunikační vazby mezi hosty. Stejně tak důležitá je i jeho funkce rituální, pivo je podáváno na znak úcty k rodičům nevěsty a ženicha, zároveň se rozvíjí i element iniciačního nápoje. Při narození dítěte, které nemůže zatím konzumovat alkohol, je pivo nabízeno hostům na oslavu úspěšného vstupu novorozeněte do pozemského světa. Během svatby je daným nápojem pohostěna nevěsta, která odchází z dívčího světa, opouští svou rodinu, stavení, mnohdy i rodovou skupinu a přichází jako zcela nová bytost do domu svého manžela jako by se symbolicky podruhé narodila.

veverka), *Tur'ja* (jeřáb) či *Jubera* (špaček). Rozšířené jsou také odvozeniny od označení pro člověka v rozličných fázích jeho života, např. *Nyl'ga* (od *nyl*, dívka) či právě *Möňja* (od *meň*, snacha). Voršudové názvy se dodnes zachovaly jako druhá část dvouslovného názvu několika desítek původem udmurtských osad (např. *Tylovyl-Pelga*, *Njurdor-Koľja*, *Badžym-Uča*) nebo tvoří samostatný jednoslovný název (*Igra*, *Možga*). Pro problematiku udmurtských voršudů srov. ČURAKOV (2005); ATAMANOV (2001) a HAMÁLAINEN (1937).

48 DOLGANOVA–MOROZOV (2002), s. 46.

49 Tlusté lívance z kynutého těsta nazývané *tabani* patří mezi národní udmurtská jídla a slouží jako rituální oběťina při mnohých obřadech. Srov. MINNICHMETOVA (2003), s. 124.

50 POPOVA (1998), s. 136.

51 Tamtéž, s. 139.

52 POPOVA (2012), s. 132.

53 POPOVA (2016), s. 95.

54 VASIL'JEV (1906), s. 61.

## Svatba naruby: pohřební rituály

Udmurtské pohřební rituály začínaly od okamžiku úmrtí rodinného příslušníka.<sup>55</sup> Stejně jako jiné ugrofinské národy v oblasti Povolží a Uralu se Udmurti obávali mrtvých<sup>56</sup> a strach ze zemřelých je nutil provést pohřeb to nejrychleji. Pietní obřady a vzpomínání na mrtvé předky přesto představují stejně komplikovaný a bohatý komplex rituálů jako uzavírání svatby, taktéž silně ovlivněný rodovými odlišnostmi. Z dochovaných materiálů etnografických expedic z 19. století vyplývá, že udmurtské obyvatelstvo v Jelabužském újezdě tehdejší Vjatské gubernie při zasypávání rakve zemřelému přálo, „*aby měl dostatek obilí a chleba na pivo a kumyšku*“.<sup>57</sup> Podle obecné generalizace, kterou uvádí Vladimír Vladykin, všichni Udmurti v den pohřbu konzumují pivo a samohonku,<sup>58</sup> na vybraném místě v domě vystaví symbolickou pohřební desku,<sup>59</sup> na níž kladou kousky pokrmů a zalévají je těmito nápoji, dokud nevznikne kašovitá hmota na pohoštění zemřelého, ale i dřívě zesnulých rodinných příslušníků. Do rozloučení s nebožtíkem tak znovu vstupují jeho předci, k nimž se Udmurti modlili, když se nynější nebožtík před lety narodil, a titíž předci jsou vzýváni i během posledního rozloučení. Skupina slobodských Udmurtů, obývajících území na západ od řeky Vjatyky v současné Kirovské oblasti, pak podle výzkumu Naděždy Šutovové prováděla obdobný obřad hostiny přímo na hrobu zemřelého. Pozůstalí se nejprve shromáždili na hřbitově, vypili sami část piva a zbytkem zalili kousky jídla na místě, kam byl před chvílí uložen jejich příbuzný.<sup>60</sup>

Zemřelého si jeho rodiny připomínaly během rodových smutečních rituálů, které se prováděly dvakrát ročně: na jaře se jedná o komplex obřadů *tulys kiščton* (тулыс кисьтон, dosl. z udm. „*jarní smuteční hostina*“), na podzim o *sižyl kiščton* (сiзьыл кисьтон, dosl. z udm. „*podzimní smuteční hostina*“). Pravoslavní Udmurti spojovali *Tulys kiščton* buď se Zeleným čtvrtkem, případně se rituál konal týden po Velikonocích<sup>61</sup> či výjimečně až po svátku Zvěstování Přesvaté Bohorodice.<sup>62</sup> Rodiny, v nichž převládalo pravoslaví nad původními tradicemi, během této slavnosti zapalovaly svíce před domácími ikonami a na stůl pokládaly objemnou nádobu, do níž ukládaly kousky pokrmů a nalévaly pivo.<sup>63</sup> Spolu s těmito dvěma nádobami na stůl pokládaly i hlavu slepice, která byla předtím rituálně obětována. Okamžik umístění těchto předmětů na stůl se souhrnně označuje jako *puktiščkon* (пуктiщкoн, dosl. z udm. „*vystavení hostiny pro zemřelé*“).<sup>64</sup> Tradiční udmurtský

55 VLADYKIN (1994), s. 165.

56 FEĎJANOVIČ (1997), s. 153.

57 LOŽKIN (1982), s. 165.

58 VLADYKIN (1994), s. 166.

59 Tamtéž.

60 ŠUTOVA (2016), s. 194.

61 VEREŠČAGIN (1889), s. 102.

62 VLADYKIN (1994), s. 248.

63 VEREŠČAGIN (1889), s. 101.

64 MINNĪJACHMETOVA (2000), s. 36.

rituál neovlivněný křesťanstvím se odlišuje umístěním dřevěného korýtka s kaší, v tomto případě jej pokládali před kamna,<sup>65</sup> která byla také obraznou spojnicí se světem mrtvých. Mezi sarapulskými Udmurty bylo zvykem nadrobit do této obětní nádoby *tabani*,<sup>66</sup> a poté zahájit společnou modlitbu, při níž se vzpomínala jména předků. Následovala hostina, nádob pro mrtvé se nikdo nedotýkal, jejich obsah se po ukončení obřadu vyléval. Způsob, jakým byly rituální pokrmy rozmělněné pivem zlikvidovány, se liší. Podle Veniamina Ložkina sarapulští Udmurti směs předhodili psům,<sup>67</sup> kteří byli provázáni se světem zemřelých a považovali se za prostředníky mezi ním a světem pozemským. Zakamští Udmurti, obývající oblasti za východ od řeky Kamy na území současného Baškortostánu, zase tekutinu vylili do zahrady ve směru na sever od svého domu.<sup>68</sup> Severní směr je podobně jako kult psů propojen se záhrobím, smrtí a negativními jevy. Podzemní vzpomínkové obřady *sižyl kiščton* se svým průběhem nijak výrazně nelišily od jarních.<sup>69</sup>

Zvláštním místem kalendářního roku je pro Udmurty i slunovrat, s kultem mrtvých je spojen především ten zimní, nazývaný *vožodyr* (*вожодыр*, dosl. z udm. „přechodné období“ či „doba duchů vožo“). Mrazy, tma a krátké dny této fáze roku přispívají k rozšířené představě, že v týdnech následujících po slunovratu ožívají mrtví a zlí duchové *vožo* (*вожо*), kteří jsou schopní lidem ublížit a seslat na ně bídu. Udmurti podobně jako jiné ugrofinské národy věří, že vodní toky slouží jako linka mezi pozemským světem a záhrobím, odkud mohou po řekách připlouvat nestvůry a duše zemřelých.<sup>70</sup> Toto spojení je o to silnější v specifické době kolem slunovratu, kdy se hranice mezi oběma světy stírají a těla mrtvých, jež byla pohřbena vhozením do řeky, se mohla proti jejímu proudu vrátit zpět mezi živé. V rámci ochrany před navracením zemřelých Udmurti rituálně obětovali pivo, které vylévali do řeky, aby jim zajistilo bezpečí a pomohlo bloudícím duším nalézt klid.<sup>71</sup>

Vzpomínkové rituály Udmurtů praktikujících křesťanství jsou soustředěny do Zeleného čtvrtka, který je považován za den oslavy kultu předků a nejstarších obyvatel vesnice. Ku příležitosti tohoto svátku se vaří domácí pivo,<sup>72</sup> průvod obchází jednotlivá stavení, kde všichni společně jedí kaši, husu a pijí pivo a samohonku. Modlitby, při nichž se připomínala jména zesnulých předků, předříkávali starci.<sup>73</sup> Zvláštní místo zaujímá pravoslavný svátek v den svatého Ilji (Eliáše), který připadá podle juliánského kalendáře na 2. srpna. Křesťanské tradice Udmurti přizpůsobili svým zvyklostem, výsledkem je částečně pravoslavný a částečně pohanský obřad vzpomínky na zemřelé příbuzné. Oslava dne sv. Ilji je pro Udmurty pevně spojena s pivem, které spolu s koláči a dalším pečivem včetně

65 VEREŠČAGIN (1889), s. 101.

66 LOŽKIN (1982), s. 166.

67 Tamtéž.

68 MINNICHMETOVA (2000), s. 36.

69 ČERNÝCH (2002), s. 198.

70 LINTROP (1999), s. 22.

71 Tamtéž.

72 VLADYKINA–GLUCHOVA (2011), s. 45.

73 Tamtéž, s. 49.

*tabani* sloužilo jako hlavní rituální pokrm.<sup>74</sup> Z konce 20. století pochází vzpomínka finské folkloristky Anny-Leeny Siikaly, která zaznamenala jako svědkyně průběh daného rituálu na udmurtské vesnici. V blízkosti hrobů předků Udmurti prostřeli stůl, části přinesených pokrmů posypali náhrobek a zalili kousky pivem podobně jako při jarních a podzimních modlitbách. Obětované jídlo a pití slouží jako pohoštění pro zemřelého, který také trpí žízní a hladem a tímto způsobem je možné ho nasytit. Poté, co jsou nad hrobem vykonány modlitby, se příchozí sami usazují za stůl a konzumují pokrmy.<sup>75</sup> Jídla, určeného pro předky, se už nedotýkají a ponechávají ho vedle náhrobku.

Ústřední rituál rozloučení se zemřelým a faktická třetí svatba se odehrává nejdříve rok po smrti a předchází mu všechny doposud zmíněné obřady. První dochované zmínky o *myddorin šuan* (мыддорун суюн, dosl. z udm. „svatba naruby“) pochází z 19. století, kdy jej zaznamenali účastníci etnografických expedicí Ruské akademie věd.<sup>76</sup> Ze všech tří svateb je tato poslední nejmystičtější a nejméně probádaná. Posvátnost celého obřadu nedovolovala přítomnost cizích osob, což se spolu s jistou tabuizací smrti odráží v protichůdných popisech zkoumaného obřadu. Prvním momentem, v němž se projevuje rozporuplnost svědectví, je název: pro první dvě svatby existuje jedno ustálené označení, pro rozloučení se zemřelým se nejčastěji vyskytují následující názvy: „svatba zemřelého“ (*kulem murt šuan*, кулям мурт суюн), „svatba naopak“ (*mydlaň šuan*, мыдлань суюн), „svatba, kterou nelze vrátit“ (*punemtem šuan*, пунэмтэм суюн) či námi vybraná „svatba naruby“. Další skupina pojmenování téhož obřadu je spojena s obětními zvířaty, kterými bývají koně či krávy: „svatba koně“ (*val šuan*, вал суюн), *krvavá oběť* (*vivo seton*, виво сётон), *obětování hlavy a nohou* (*jyr-pyd seton*, йыр-пыд сётон).<sup>77</sup>

Podle tradice se krávy přinášely jako oběť, pokud byla uctívána památka zemřelé ženy, která se v pozemském životě starala o dobytek. Mužům se přinášeli jako obětní dar koně, coby odraz mytologického archetypu bojovníka a jezdce. Obětované zvíře bylo vždy černé barvy, symbolizující nejnižší ze tří světů.<sup>78</sup> Rituál bylo možné provést nejdříve rok od úmrtí, obvykle se tak stávalo za tři, pět, sedm, deset či třicet let během konce podzimu a v zimě.<sup>79</sup> Volba chladnějšího období roku odkazuje na symbiózu Udmurtů s okolní přírodou: nelze provádět *myddorin šuan* v létě, kdy jsou stromy zelené a půda úrodná. Zato během dlouhých a třesutých zim, kdy život vyhasíná a pomalu se zastavuje, je možné takto prokázat úctu zemřelým. Ačkoliv jsou zdokumentovány především případy, kdy se třetí svatba konala na počest zemřelého otce či matky, nárok na tento rituál má každý Udmurt bez ohledu na to, zda dokázal založit rodinu.<sup>80</sup> *Myddorin šuan* probíhá pouze jednou, jakmile je rituál proveden, nelze jej pro konkrétního předka znovu opakovat, tak jako se člověk jen jednou narodí a jen jednou taky zemře. Pokud se

74 ŠUTOVA (2018a), s. 66.

75 SHKALA-ULYASHEV (2011), s. 155.

76 ŠESTAKOV (1859), s. 106–107.

77 Pro periodizaci a vysvětlení těchto názvů stov. VLADYKIN-ČURAKOVA (2012), s. 28.

78 SADIKOV (2008), s. 90.

79 VLADYKIN-ČURAKOVA (2012), s. 28.

80 LOŽKIN (1982), s. 167.

jedná o obřad na počest zemřelých rodičů, je při vzpomínce na otce vedením pověřen syn, u matky analogicky dcera. Zejména v dřívějších dobách účastníci rituálu sami usmrcovali zvíře,<sup>81</sup> směrem do současnosti bylo častější části těla potřebné pro obřad (hlavu a nohy) koupit od řezníka.

Ve zvolený den ráno syn anebo dcera vycházeli se zvířetem z vesnice směrem na hřbitov, objeli jej proti směru hodinových ručiček<sup>82</sup> a před usmrčením obrátili hlavu obětiny směrem na sever,<sup>83</sup> kde se nacházela země mrtvých. Hlavu a nohy spolu s levou částí trupu poté vařili nejstarší příbuzní v *munčo*,<sup>84</sup> z uvařeného masa připravili rituální kaši. Odpoledne téhož dne se sešli rodinní příslušníci v domě, kde žil zemřelý. Po společné modlitbě přistoupili k tryzně. Kosti a zbytky masa ukládali do speciální nádoby a zalévali pivem podobně jako při jarních a podzimních vzpomínkových hostinách.<sup>85</sup> Obsah byl určen jako uhoštění pro zemřelého. Přestože se jedná o obřad spojený s mrtvým příbuzným, atmosféra byla srovnatelná se skutečnou svatbou, plná veselí, zpěvu a tance.<sup>86</sup> Na konci dne se rodina rozloučila s hosty, doprovodila je domů a vyrazila s nazdobeným vozem připomínajícím svatebním procesí za vesnici na speciální místo, kde ponechali nádobu svému osudu. Obvykle se jednalo o háj starých stromů, v němž se konaly společné pohanské modlitby všech obyvatel vesnice, či břehy řek, spojnic do světa mrtvých. Vedle nádoby ještě zvlášť rozhazovali kousky obřadních pokrmů a rozlévali pivo jako svůj dar nejnižšímu třetímu světu. I na tomto místě se účastníci veselili a provázeli zemřelého tancem a zpěvy, sami také konzumovali alkoholické nápoje. Obřad skončil až ve chvíli, kdy bylo vypito všechno pivo.<sup>87</sup>

## Pivo v udmurtské společnosti

Výzkumy nápojové kultury Udmurtů a dalších ugrofinských národů v Povolží v posledním desetiletí ukazují, že se na původní nápoje začíná vědecky nahlížet jako na jeden z možných nositelů udmurtské kultury.<sup>88</sup> Nápoje a gastronomické tradice Udmurtů, jejich propojení s hospodářskou činností, kulturní sférou a obrazem života mohou sloužit jako jeden ze způsobů zkoumání udmurtské kultury.<sup>89</sup> Vedle *kumyšky* se během obřadů

81 Tamtéž.

82 V daném momentu je možné vysledovat odlišnost oproti předcházejícím dvěma svatbám, během nichž byly nádoby s pivem či jiným rituálním nápojem předávány mezi účastníky obřadu po směru hodinových ručiček. Zde je vše *naruby*, tedy proti směru hodinových ručiček.

83 SADIKOV (2008), s. 168.

84 Obraznost „svatby naruby“ se odráží i v symbolickém návratu těla do *munčo*, kde se člověk před lety narodil a kde započal svou pouť pozemským životem.

85 LOŽKIN (1982), s. 167.

86 Tamtéž.

87 VLADYKIN-ČURAKOVA (2012), s. 28.

88 POPOVA (2019b), s. 97.

89 Kromě zmíněné kolektivní monografie POPOVA (2019a) nastínily roli udmurtské kuchyně včetně nápojů také následující práce, srov. TROFIKOVA (1991) a ŠUTOVA (2018b).



nejčastěji vyskytovalo pivo, které zastává v udmurtské kultuře řadu funkcí. Příprava a upotřebení nápojů bylo ovlivněno obřadními, sociálními a kulturními normami, konzumace alkoholických nápojů pak vždy byla kolektivním jevem. Až na výjimky, způsobené např. úmrtím hospodyně či chybějícím ženským osazenstvem, pivo podobně jako *kumysku* připravovaly pouze ženy. Pěstování a sklizení surovin potřebných pro výrobu piva patřilo mezi ženské povinnosti, ženy a dívky poté pivo vařily bez účasti mužské části rodiny a staraly se o jeho uskladnění a následnou distribuci mezi hosty.

Popíjení alkoholu doprovázelo všechny klíčové události v životě udmurtské rodiny a vyskytovalo se rovněž u všech významných momentů cyklu zemědělských prací (zahájení prací na poli, sklizeň, dožínky). Zásadní postavení piva a dalších alkoholických nápojů v udmurtské kultuře s sebou nese i odvrácenou stranu jejich konzumace. Jak zdůrazňuje Eva Toulouze, podle níž je „udmurtská kultura primárně reprezentována alkoholem“<sup>90</sup>, sklony k přehnanému pití představují jeden z hlavních negativních stereotypů o Udmurtech. „Během svátečních dní všichni pijí, dnem i nocí. Bez výjimek, muži, ženy, dívky i chlapci, starší i mladší od sedmi let. Není jediný Udmurt, který by se neopýjel.“<sup>91</sup>

Časté upotřebení alkoholu vedoucí až k chronické opilosti představuje vyhrocenou podobu socializační funkce piva, které bylo podáváno s cílem probudit pocit sounáležitosti a vzájemné podpory v udmurtské společnosti.<sup>92</sup> Předkládání alkoholických nápojů je také spojeno s přijímáním hostů, kteří byli vítáni sklenicí piva při vstupu do domu během návštěvy, pivo jim bylo také nabídnuto, jakmile se připojili k probíhající oslavě ve vesnickém prostředí. Nabídnutí a následně společné vypití piva symbolizovalo „projevy sounáležitosti, osobních sympatií, úspěšně uzavřenou dohodu či zařazení (byť často jen po dobu trvání oslav) do místní společnosti.“<sup>93</sup> Akceptováním nabízené sklenice host také vyjádřil úctu rodině, která jej pozvala na svou oslavu.<sup>94</sup>

Od 19. století historikové poprvé zaznamenávají obřadní funkci piva v udmurtské kultuře a jeho využití během rituálů.<sup>95</sup> Díky obsahu alkoholu, který působí na lidské smysly, pivo fungovalo jako prostředník mezi světem živých a mrtvých a umožňovalo navazovat komunikační kanály mezi oběma světy. Daný jev se nejvýrazněji projevuje při první svatbě: novorozeně přichází z neuchopitelného světa mezi své příbuzné v pozemském světě. Stává se plnohodnotným jedincem a součástí lidské společnosti. Přijetí do pozemského světa pomáhá jeho nejbližší rodina, která po požití alkoholu komunikuje se zemřelými předky a prosí je o ochranu narozeného dítěte. Během *nuny šuan* i následných svou svateb, které jsou typickými přechodovými rituály, pivo vykazuje i jasnou iniciační funkci, pomáhá jedinci vstoupit do nového prostředí, uvádí jej do nové životní role (člena domácnosti a vesnického společenství při *nuny šuan* a vlastní svatbě, předka a element kultu při *myddorin šuan*).

90 TOULOUZE–VALLIKIVI (2021), s. 222.

91 KOROBENIKOV–TURANOV (2008), s. 88.

92 ISMURATOV–PROKOPJEV (2004), s. 20.

93 POPOVA (2017), s. 86.

94 TOULOUZE (2019), s. 194.

95 Např. PERVUCHIN (1888), s. 54 či CHARUZIN (1883), s. 4.



Základní skupina účastníků rituálů tří svateb představuje relativně neměnnou skupinu blízkých příbuzných, rodinných příslušníků a obyvatel dané vesnice. Toto společenství se znatelně rozšiřuje při svatbě, kdy dochází ke spojení dvou rodů a obvykle i dvou vesnic, a také se citelně zužuje během pohřebního obřadu, který je považován za nejvíce soukromý a je určen především pro příbuzné. Zásadní roli při řízení rituálů mají nejstarší obyvatelé vesnice, ke kterým se mladší generace často obrací s žádostí o radu a pomoc. Mezi nejstaršími obyvateli pak opět vynikají ženy, které zahajují většinu rituálů a nabízejí první sklenice s pivem.<sup>96</sup> Ačkoliv tři svatby dokumentují životní cestu jedince, v centru pozornosti se nacházejí i další osoby. Během rituálů se pivo primárně podává rodičům či prarodičům, což zdůrazňuje jejich postavení a úctu, kterou disponují. Společenskou hierarchii, v níž rodiče stojí nad svými dětmi, dokládá např. pravidlo podávání piva při zahájení svatby a námluvách, kdy rodiče nevěsty a ženicha konzumují alkoholický nápoj před budoucími novomanžely a získávají dary jako první.

Zkoumání tří svateb v chronologickém pořádku ukazuje, že Udmurti život vnímají jako cyklický proces, symboliku návratu do jiného světa, odkud člověk po svém narození přišel. Daný jev nejednoznačněji vyplývá z elementů třetí svatby. Při *myddorin šuan* je možné vysledovat jisté změny v chování Udmurtů: rituály, spojené se smrtí jsou považovány za nejvíce konzervativní a mění se jen velmi pomalu. „*Pohřební obřady si uchovávají svou archaickou symboliku.*“<sup>97</sup> Od předcházejících svateb *myddorin šuan* odlišuje velká časová prodleva, obřad se mohl konat nejdříve jeden rok po úmrtí příbuzného, obvykle je doba ještě delší. Jednotlivé dílčí části obřadu reflektují moment „*svatby naruby*“, kdy je vše jinak než obvykle. Pivo se předává mezi účastníky rituálu v jiném směru než při předcházejících dvou svatbách, tedy proti směru hodinových ručiček. Nápoj a pokrmy určené pro zemřelého jsou brány jako posvátné a nikdo je nekonzumuje narozdíl od druhých svateb, kde je slavnostní stůl centrem veselí.

Osud piva jakožto udmurtského rituálního a kulturního nápoje odráží osud celého národa, který v posledních staletích prošel řadou výrazných změn. Zásadní transformace, jež se nejvíce promítly do pivní kultury, jsou spojeny s potlačováním udmurtského náboženství. Od 16. století byli Udmurti vyzýváni, aby se vzdali svých tradic a přijali víru, kterou vyznávali představitelé Moskevského a později Ruského státu. Od 16. do 18. století se nátlak na přijetí pravoslaví promítal do daňových úlev, jež získali nově pokřtění Udmurti.<sup>98</sup> Od 19. století se křesťanství prosazovalo pomocí násilí a otevřeného útlatku.<sup>99</sup> Díky těmto vlivům většina Udmurtů postupně opustila víru svých předků a přijala pravoslaví, byť s jistými elementy původní víry. Změna náboženství vedla k následnému úpadku rituálního života Udmurtů, který během sovětského období zejména v industriálním prostředí zcela vymizel a zachoval se pouze v odlehlých oblastech.<sup>100</sup> Spolu s původní udmurtskou spiritualitou částečně zanikla i role piva, coby nápoje využívaného při těchto

96 TOULOUZE (2019), s. 194.

97 VOLDINA-MINNIJACHMETOVA (2021), s. 369.

98 TOULOUZE-VALLIRIVI (2021), s. 231.

99 Srov. např. LUPPOV (1899).

100 Pro pronásledování pohanských kněží, ničení posvátných hájů a způsoby trestu za účast na udmurtských rituálech srov. SADIKOV-TOULOUZE (2017), s. 101.

obřadech. Tradiční pivo a nápoje na bázi medu, podávané během oslav, postupně vystřídal pod silicím vlivem ruské kultury tvrdý alkohol. Kořeny pivních obřadů se však zachovaly v názvech konkrétních svátků (*Tolsur*, *Kuarsur*, jarní *Tulys sur*, *Nyl sur* či podzimní *Sižyl sur*). Daná pojmenování dokládají, že v představách Udmurtů byly v minulosti tyto oslavy natolik těsně spojeny s konkrétním nápojem, že se pivo (*sur*) stalo přímou součástí jejich názvu a synonymem pro slavnost.

Od počátku 21. století dochází k postupnému obratu a návratu k původním tradicím, mezi něž patří i vaření piva. Obnovení pivní kultury mezi Udmurty naplňuje obecný model zájmu o ugrofinskou civilizaci nastíněný Annou-Leenou Siikalou v roce 2011: „Pozornost upřena na svět ugrofinských národů během staletí značně kolísala. Počátky jsou spojeny s geopolitickými snahami tehdejšího Ruského impéria získat více informací o národech, které žily na jejím území. 19. století je dobou zrodu nacionalistických, místy až romanticky laděných národních hnutí Finů, Maďarů a Estonců, snažících se najít si místo na mapě Evropy. Ryze akademický přístup k analýze jejich historie se mění na spontánně rostoucí úsilí představitelů těchto národů obnovit své zvyky a poukázat na svou jedinečnost.“<sup>101</sup>

Vzestup pivní kultury je jednak spojen se spontánním nárůstem zájmu o původní udmurtské náboženství: rituály, jež jsou zmíněny v této studii, začínají být v posledních desetiletích znovu obnovovány, čímž se pivo vrací zpátky ke svým obřadním kořenům. Ještě výrazněji se zájem o pivo promítá do udmurtských gastronomických festivalů a folklórních slavností, kde se daný nápoj vyskytuje čím dál častěji a někdy dokonce zastihuje místní pokrmy.<sup>102</sup> Jelena Popovová nastínila v souvislosti s tradičními pokrmy proces hledání vlastní identity provázející Udmurty od 90. let minulého století.<sup>103</sup> Po ukončení sovětské perzekuce a nástupu možnosti se otevřeně hlásit ke svým kořenům, se Udmurti snaží najít symboly sebeidentifikace (včetně konceptu národního jídla a nápoje), jimiž by vyjádřili svou udmurtskost a odlišnost od jiných národů. Jedním z možných elementů, který by dokázal sjednotit roztržštěnou udmurtskou společnost, by se mohlo stát pivo. Konzumace piva se prolíná všemi částmi lidského bytí, spojuje prvky každodenního, svátečního a náboženského života. Díky své multifunkčnosti je pivo atraktivní pro všechny společenské vrstvy z městského i vesnického prostředí, bez ohledu na jejich míru religiozity. Zároveň se jedná o nápoj využívaný při obřadech jak jižními, tak severními Udmurty všech rodových skupin. Nehledě na útlak si pivo uchovalo některé znaky původní udmurtské ontologie, které se v současnosti mísí s modernizovanými rituály a rostoucím gastronomicko-turistickým potenciálem daného nápoje. Výsledné propojení pak představuje organický a vzájemně se doplňující celek. Pivo, podobně jako *kumyška*, s nímž je pevně spojeno, pak také představuje zdařilý příklad nápoje, který si nehledě na novodobou komercializaci i sekularizaci ve 20. století uchoval vazby na neviditelný svět božstev a duchů předků.

101 SIICALA–ULYASHEV (2011), s. 42.

102 POPOVA (2019b), s. 97.

103 POPOVA (2019b), s. 97 a také předmluva k POPOVA (2019a), s. 6.

## Literatura

- ANISIMOV, Nikolai (2017): *Dialog mirov v matrice komunikativnogo povedenija udmurtov* (= Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuensis 26), Tartu.
- ARUTJUNOV, Sergej Aleksandrovič (2001): *Osnovnyje piščevyje modeli i ich lokal'nyje varianty u narodov Rossii*, in: Sergej Aleksandrovič ARUTJUNOV – VORONINA Tamara Alexandrovna (edd.): *Tradicionnaja pišča kak vyraženiye etničeskogo samosoznanija*, Moskva, s. 10–17.
- ARUTJUNOV, Sergej Aleksandrovič – VORONINA Tamara Alexandrovna (edd.) (2001): *Tradicionnaja pišča kak vyraženiye etničeskogo samosoznanija*, Moskva.
- ATAMANOV, Michail Gavrilovič (2001): *Po sledam udmurtskich voršudov*, Iževsk.
- ATAMANOV, Michail Gavrilovič (2017): *Proischoždenije udmurtskogo naroda*, Iževsk.
- BALYBERDIN, Jurij Aleksandrovič (2005): *Obščestvenno-političeskaja žizn' v Vjatsko–Kamskom regione v načale XX veka (1900–1914 gody)*, Moskva.
- BECHTEREV, Vladimir Michajlovič (1880): *Voľjaki, ich istorija i sovremennoje sostojanije. Bytovyje i etnografičeskije očerki*, in: *Vestnik Jevropy* 15, s. 621–654.
- BOGOMOLOVA, Zoja Aleksejevna (ed.) (2005): *Udmurty*, Moskva.
- BORLUKOVA, Natal'ja Vladimirovna (1995): *Udmurtskoje „sur“: k etimologii slova*, in: Archipov, Genadij Andrejevič (ed.): *Uzlovye problemy sovremennogo finno-ugrovedenija*, Joškar-Ola, s. 287–290.
- BORLUKOVA, Natal'ja Vladimirovna (1997): *Udmurtskoje sur ‚pivo‘. Terminologija pivovarenija u finno-ugorskich narodov*, in: *Linguistica Uralica* 33, s. 19–26.
- ČERNYCH, Aleksandr Vasil'jevič (2002): *Tradicionnyj kalendar' narodov Prikam'ja v konce XIX – načale XX veka*, Perm'.
- ČURAKOV, Vladimir Sergejevič (2005): *Proischoždenije nazvanij udmurtskich rodov*, *Linguistica Uralica* 41, s. 43–57.
- DOLGANOVA, Lidija Nikolajevna – MOROZOV, Igor' Aleksejevič (2002): *Igry i razvlečeniya udmurtov*, Iževsk.
- FEDJANovič, Tamara Pavlovna (1997): *Semejnyje obyčaji i obrjady finno-ugorskich narodov Uralo-Povolž'ja*, Moskva.
- HAJDU, Péter (1985): *Ural'skije jazyki i narody*, Moskva.
- HÄMÄLÄINEN, Albert (1937): *Das kultische Wachsfeuer der Mordwinen und Tscheremissen: Beiträge zur Erforschung der Religion und der Glaubensvorstellungen der finnisch-ugrischen Völker in Ostrussland*, Helsinki.
- CHARUZIN, Michail Nikolajevič (1883): *Očerki juridičeskogo byta narodnostěj Sarapul'skogo ujezda Vjatskoj gubernii*, Moskva.
- CHRISTOLJUBOVA, Ljudmila Stepanovna (1984): *Semejnyje obrjady udmurtov*, Iževsk.
- IŠMURATOV, Anatolij Vasil'jevič – PROKOPJEV, Andrej Nikolajevič (2004): *Tradicionnaja kultura udmurtov kak sredstvo vzaimopomošči i vzaimnoj poddžeržki*, in: *Kazanskij pedagogičeskij žurnal* 1, s. 20–25.
- KEL'MAKOV, Valej Kel'makovič (2019): *Proischoždenije i otraženiye v udmurtskich pis'mennych istočnikach nazvanij nekotorych chmel'nych napitkov (razmyslenija lingvisty)*, in: POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.): *Napitki v kul'ture narodov Uralo-Povolž'ja*, Iževsk, s. 122–137.
- LOVJAGIN, Aleksandr Michajlovič (ed.) (2003): *Adam Olearij. Opisanije putěšestvija v Moskoviju, Smolensk.*

- KONDRAŤJEVA, Jekaterina Valer'jevna (2019): *Obščinnyje tradicii v molodežnych prazdnikach i obrjadach čuvašej i udmurtov*, in: Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij 12, s. 223–232.
- KOREPANOVA, Dina Jevgeňjevna (2011): *Pravoslavnaja religioznaja missija sredi udmurtov v XIX v.*, in: Idnakar 13, s. 66–96.
- KOROBEJNIKOV, Aleksej Vladimirovič – TURANOV, Andrej Aleksejevič (2008): *Vjatskoje krajeveděnije XIX věka. Svjaščennik N. I. Kuročkin ob udmurtach*, Iževsk.
- KOSAREVA, Irina Aleksejevna (2000): *Tradicionnaja ženskaja odežda periferijnych grupp udmurtov*, Iževsk.
- LEBEDĚVA, Olga Vladimirovna (2016): *Rodilnyj obrjad severnych udmurtov*, in: Dialog kultur – Dialog o mire i vo imja mira 1, s. 68–71.
- LINTROP, Aado (1999): *The Great Oak, the Weaving Maidens and the Red Boat, not to Mention a Lost Brush*, in: Folklore 11, s. 7–30.
- LOŽKIN, Veniamin Vasil'jevič (1982): *Udmurtskaja tradicionnaja drama*, in: BOGOMOLOVA, Zoja Aleksejevna (ed.): *Ob istokach udmurtskoj literatury: sbornik statej*, Iževsk, s. 152–170.
- LUPPOV, Pavel Nikolajevič (1899): *Christijanstvo u voľjakov so vremeni pervych istoričeskich izvěstij o nich do XIX věka*, Sankt-Petěrburg.
- MINNIJACHMETOVA, Taťjana Gilnijachmetovna (2000): *Kalendarnyje obrjady zakamskich udmurtov*, Iževsk.
- MINNIJACHMETOVA, Taťjana Gilnijachmetovna (2003): *Tradicionnyje obrjady zakamskich udmurtov: struktura, semantika, fol'klor*, Tartu.
- MUNKÁCSI, Bernát (1952): *Volksbräuche und Volksdichtung der Wotjaken*, Helsinki.
- NIKIŠENKOV, Aleksej Aleksejevič (1999): *Tradicionnyj etiket narodov Rossii*, Moskva.
- NIKITINA, Erbina Vital'jevna (2015): *Specifika mentalitětov narodov Povolžja i Priuralja, Čeboksary*.
- NIKONOVA, Ljudmila Ivanovna – KANDRINA, Irina Aleksejevna (2013): *Baňja v sisteme žizneobespečěnija narodov Povolžja i Priuralja: istoriko-etnografičeskoje issledovanije*, Saransk.
- NURJEVA, Irina Murtazovna (2016): *Udmurtskaja svatba: struktura, terminologija, muzykal'nyj kod*, in: Finno-ugorskij mir 8, s. 101–105.
- PERVUCHIN, Nikolaj Grigorjevič (1888): *Ekskizy predanij a byta inorodcev Glazovskogo ujezda. Eskiz 4. Sledy jazyčeskoj drevnosti v obrazcach ustnoj narodnoj poezii voľjakov*, Vjatka.
- PETROV, Aleksej Nikolajevič (2002): *Udmurtskij etnos. Problemy mental'nosti*, Iževsk.
- PHILLIPS, Noëlle (2020): *Craft Beer Culture and Modern Medievalism: Brewing Dissent*, Leeds.
- PIMENOV, Vladimir Vladimirovič (1993): *Udmurty*, Iževsk.
- PISLEGIN, Nikolaj Viktorovič – ČURAKOV, Vladimir Sergejevič (2019): *Udmurtskij perevod senatnoho ukaza o zapreščěnii kumyskovarenija*, in: Vestnik Udmurtskogo universiteta. Serija Istorija i filologija 28, s. 182–189.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (1998): *Semejnyje obyčaji i obrjady besermjan*, Iževsk.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (2012): *Chleb kak ritualnoje bljudo i piščevoj simvol v obrjadach besermjan*, in: Vestnik Udmurtskogo universiteta. Serija Istorija i filologija 8, s. 132–138.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (2014): *Lakomyje ochotniki do blinov: narodnaja kuchnja besermjan v istočnikach i publikacijach XIX – pervoj poloviny XX stoletij*, in: Vestnik Udmurtskogo universiteta. Serija Istorija i filologija 10, s. 36–45.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (2016): *Maslo v obrjadach i ritual'nych trapezach besermjan*, in: Tradicionnaja kul'tura 17, s. 95–103.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (2017): *„Vino siděl i pivo varit' i med stavit'“: napitky kak atributy prazdnika u besermjan*, in: Tradicionnaja kul'tura 18, s. 84–94.

- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.) (2019a): *Napitki v kul'ture narodov Uralo-Povolž'ja*, Iževsk.
- POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.) (2019b): *Napitki tradicionnoj narodnoj kuchni v prazdnikach i gastronomičeskich festivaljach*, in: POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.): *Napitki v kul'ture narodov Uralo-Povolž'ja*, Iževsk, s. 97–121.
- RETISH, Aaron B. (2016): *The Taste of Kumyshka and the Debate over Udmurt Culture*, in: ROMANIELLO, Matthew – STARKS, Tricia (edd.): *Russian History through the Senses from 1700 to the Present*, London, s. 141–164.
- Rozhledy v pivovarnictví (1874), in: *Kvas. Časopis pro pivovarnictví, vinopalství, vinařství a chmelačství* 2, s. 102.
- SADIKOV, Ranus Rafikovič (2008): *Tradicionnyje religioznye verovanija i obrjadnost' zakamskich Udmurtov*, Ufa.
- SADIKOV, Ranus Rafikovič (2018): *Ispol'zovanije dikorastuščích rastenij v prigotovlenii napitkov u zakamskich udmurtov*, in: *Istoriko-kul'turnoje nasledije narodov Uralo-Povolž'ja* 4, s. 34–39.
- SADIKOV, Ranus Rafikovič – TOULOUZE, Eva (2017): *Prejemsťvennosť a revitalizacija v obrjadach obščestvennyh žertvoprinošenij u zakamskich udmurtov*, in: *Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij* 10, s. 97–114.
- SIKALA, Anna-Leena – ULYASHEV, Oleg (2011): *Hidden Rituals and Public Performances. Traditions and Belonging among the Post-Soviet Khanty, Komi and Udmurts*, Helsinki.
- ŠEMJAKIN, Aleksej Nikolajevič (ed.) (1867): *Petr Petrej. O Velikom knjažestve Moskovskom*, Moskva.
- ŠESTAKOV, Vladimir Michajlovič (1859): *Glazovskij ujezd*, in: *Vestnik Imperatorskogo ruskogo geografičeskogo obščestva* 26, s. 73–152.
- ŠUMILOV, Jevgenij Fjodorovič (2001): *Christianstvo v Udmurtii. Civilizacionnyje processy i christianskoje iskusstvo*, Iževsk.
- ŠUTOVA, Naděžda Ivanovna (2011): *Derevo v tradicionnom udmurtskom mirovovzrenii*, in: *Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij* 4, s. 56–71.
- ŠUTOVA, Naděžda Ivanovna (2016): *Kalendarnyje i semejnyje obrjady slobodskich udmurtov*, in: *Idnakar: metody istoriko-kul'turnoj rekonstrukcii* 31, s. 185–199.
- ŠUTOVA, Naděžda Ivanovna (2018a): *Etnoterritorial'nyje gruppy udmurtov: obrjady i verovanija severnyh udmurtov*, Iževsk.
- ŠUTOVA, Naděžda Ivanovna (2018b): *Gotov ja upast' na koleni pred tēm, kto vydumal pel'meni: voprosy semantiki i proischoždēnija dannogo bljuda*, in: *Etnografičeskoje obozrenije* 3, s. 168–183.
- TROFIMOVA, Jelena Jasonovna (1991): *Kak složilas' narodnaja kuchnja udmurtov. Bljuda udmurtskoj kuchni*, Iževsk.
- TROFIMOVA, Jelena Jasonovna (1992): *Nekotoryje formy obščēnija i povedenija sovremennyh udmurtov*, in: ŠKLJAJEV, Georgij Kuzmič (ed.): *Tradicionnoje povedenije i obščēnije udmurtov*, Iževsk, s. 43–60.
- TOULOUZE, Eva (2019): *Pit' ili ne pit'?: vnějšij vzgljad na kulturu pitija udmurtov*, in: POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.): *Napitki v kul'ture narodov Uralo-Povolž'ja*, Iževsk, s. 188–204.
- TOULOUZE, Eva – VALLIKIVI, Laur (2021): *"We Cannot Pray Without Kumyshka": Alcohol in Udmurt Ritual Life*, in: *Journal of Ethnology and Folkloristics* 15, s. 221–239.
- VASIL'JEV, Ioann Vasil'jevič (1906): *Obozrenije jazyčeskich obrjadov, sujeverij i verovanij votjakov Kazanskoj i Vjatskoj gubernii*, Kazaň.
- VEREŠČAGIN, Grigorij Jegorovič (1889): *Votjaki Sarapul'skogo ujezda Vjatskoj gubernii*, Sankt-Petěrburg.



- VINOKUROVA, Irina Jur'jevna (2011): *Obyčaji, ritualy i prazdniki v tradicionnoj kul'ture vepsov*, Petrozavodsk.
- VLADYKIN, Vladimir Jemeljanovič (1994): *Religiozno-mifologičeskaja kartina mira udmurtov*, Iževsk.
- VLADYKIN, Vladimir Jemeljanovič – ČURAKOVA, Rimma Arkad'jevna (2012): *Obrjad jyr-pyd seton v pominal'nom rituale udmurtov*, in: Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij 5, s. 27–41.
- VLADYKIN, Vladimir Jemeljanovič – CHRISTOLJUBOVA, Ljudmila Stepanovna (1997): *Etnogenez udmurtov*, Iževsk.
- VLADYKIN, Vladimir Jemeljanovič – CHRISTOLJUBOVA, Ljudmila Stepanovna (2008): *Udmurty*, Iževsk.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna (2019): *Symbolika napitkov i jedy v subkul'ture ritual'nogo zastol'ja udmurtov*, in: POPOVA, Jelena Vasil'jevna (ed.): *Napitki v kul'ture narodov Uralo-Povolž'ja*, Iževsk, s. 138–147.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna (2020): *Piščevaja symbolika v udmurtskom fol'klore*, in: *Tradicionnaja kul'tura* 21, s. 132–140.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna – GLUCHOVA, Galina Anatol'jevna (2011): *Dni nedeli v sisteme predstavlenij udmurtov o vremeni*, in: Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij 4, s. 38–54.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna – GLUCHOVA, Galina Anatol'jevna (2014): *Deviči i ženskije prazdniki v udmurtskom kalendare*, in: *Vestnik Permskogo gosudarstvennogo gumanitarno-pedagogičeskogo universiteta* 2, s. 34–48.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna – GLUCHOVA, Galina Anatol'jevna (2015): *Polovozrastnaja stratifikacija derevenskogo občestva v udmurtskom narodnom kalendare*, in: Ježegodnik finno-ugorskich issledovanij 8, s. 64–76.
- VLADYKINA, Taťjana Grigor'jevna – GLUCHOVA, Galina, Anatol'jevna – PANINA, Taťjana Igorevna (2017): *Udmurtskij narodnyj kalendar' i selskij socium.*, in: *Naučnyj dialog* 6, s. 149–169.
- VYSLUŽILOVÁ, Dagmar (2021): *V každom dome ugoščajutsja gusjatinoj, pivom i kumyškoj: pivo kak marker udmurtskoj kultury i etnoprindležnosti*, in: PUZANOV, Viktor Vladimirovič – REPNIKOV, Dmitrij Viktorovič: *Aktualnyje problemy regionalnoj istorii. Pamjati učitel'ej. Mat'erialy II Vserossijskoj s meždunarodnym učastijem naučnoj konferencii (Iževsk, 13 aprelja 2021 g.)*, Iževsk. s. 85–92.

## Sur and the Three Weddings: The role of beer during Udmurt rites of passage

For centuries, rituals have been at the core of Udmurt spiritual culture. Their ceremonial customs blend traditional pagan beliefs with Orthodox Christianity, which established itself in the area after Christianization was enforced following the annexation of the Volga region by the Grand Duchy of Moscow. Traditional beverages, particularly beer and traditional spirits, hold significant importance in the ceremonial culture of the Udmurts. To investigate the functions and roles of beer in Udmurt culture, we selected the Three Weddings, a set of rites of passage from the overall complex of ceremonies. These ceremonies, namely the nuny shuan (wedding of a newborn), the shuan (wedding), and the myddorin shuan (wedding of the deceased), collectively define the life of each Udmurt. The Three Weddings ceremonies are the clearest illustration of beer's dual nature. They blur the boundaries between the sacred and the secular, the mythological and the contemporary. The upheavals of the twentieth century and the suppression of the Udmurt people

failed to fully extinguish their ancient belief system and traditional customs. Although reformed rituals of the twenty-first century reflect modern norms and advancements, they still bear a nod to the past and pay homage to the legacy of forefathers. In the quest for their self-identity, which commenced after the collapse of the Soviet Union, the Udmurts are seeking items and symbols that may embody their culture. We suggest that beer could serve as an instrument and marker of Udmurt culture, as it is a ubiquitous element in all Udmurt groups.



Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.



